

πὺς τοῦ πῶς τὴ δίνει θελοντας, ἀλλοιῶς σ' ἐσπασα
στὸ ξύλο. » Ζαρωμένος ὁ γέρος πέρνει τὴν κόρη καὶ
τὴν πᾶνε 'στὸ βασιλεῖα· χαρούμενος ὁ βασιλεὺς τοῦ
λέγει: ἐπέσθηκας ἐπὶ τέλους; Ναί, λέγει ὁ γέρος
κυττάζοντας μὲ τρόπο τὶς γρονθιὲς τοῦ πρώτου τοῦ
χωριοῦ, ἀπὸ 'δῶ ἡ ἀφεντιὰ τοῦ μου εἶπε δυὸ καλὰ
λόγια καὶ ἐπέσθηκα. (!!!)

Ρωμιοί, τέτοιες γρονθιὲς ἤθελε ὁ σβέρκος σας
ποῦ θέτε τὴ λεφτεριὰ δούλα σας τὴ ὄχι βασιλίσ-
σας σας! Μὰ τί νὰ πῇ κανεὶς! Καὶ μαζί με
τὴν ψεφτικὴ λεφτεριὰ ἐξώρμησε ἀπὸ τὴν σεν
τοῦκα τῆς Νεοελληνικῆς μουμιο-Πανδώρας σὰν με-
λισσιῶν κοπαδι ὅλο τὸ προικὶ τῆς ψεφτικῆς: ψεφ-
τὰ κοινωνικὴ, ψεφτὰ πολιτικὴ, ψεφτὰ γλωσσικὴ.
Καὶ μονάχα ἡ ἐλπίδα δὲν βρέθηκε 'στὸν πᾶτο, γιὰτ'
εἶχε σάπιση καὶ βρωμοῦσε ἀπελπισία. Καπαρώστε
τὴν τὴ νυφοῦλα, 'Ελληνοθρεμμένοι ρωμιοί! νὰ τὴνε
διαβᾶναι καμαρωμένη, μὰ μὴν ἀγγίξετε τὸ μά-
γουλό της γιὰτ' εἶνε ὅλο φκιασίδι, μὴν ψάξετε τὰ
στήθια της γιὰτ' εἶνε λαστιχένια, μὴ σηκώσετε τὸ
φουστάνι της γιὰτὶ τὰ πόδια της εἶνε σάπια ἀπὸ
τὸ βούρδουλα τοῦ τούρκου καὶ βρωμοῦν μ' ἐκείνα
ἀκόμα περπατεῖ. Γιαφτὸ κουτσένει λιγάκι καὶ τρε-
κλίζει σὰ μεθυσμένη, μὰ οἱ 'Ελληνες λένε πῶς τὸ
κάνει ἀπὸ φιλαρσενία, σκέρτσο μ' ἄλλα λόγια!

'Αἰ! μὴν τὴν κάνετε νὰ μιλήσῃ. Μιλάει Γιαπωνέζι-
κα. Μιλάει τὴν κικαθαρεμένην γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντα.
'Αφτὴνα τὴν ἀνάστησε ἐκ νεκρῶν ἡ Νεοελληνικὴ
μεγαλομανία γιὰ νὰ ἀποδείξῃ στὰ ἄλλα ἔθνη πῶς ὁ
'Ελληνισμὸς δὲν ἀπέθανε! "Ονειρο γλυκὸ εἶνε καὶ
περνᾶει σὰ φάντασμα. «Νανούρισε μανουλά μου, τὸ
δύλο σου παιδί· ἡ μάνα σου ἀπόθανε κακόμοιρο
ὄρφανὸ καὶ σὲ κουνάει ἡ γιὰγιά σου!»—'Αλλοί μου τοῦ
κοκόμοιρου, στερέψανε τὰ στήθια τῆς γιὰγιάς μου
κ' ἐγὼ θὲ νὰ ποθᾶνω! » Πέρνα, γιὰγιά 'Ελληνική,
δικαίω κα' ἂν ἀνεξιλέωτη ἡ ψυχὴ σου γυρέβει ἐκ-
δίκησιν, εἴμεθα μικροὶ ἐμεῖς γιὰ τέτιο βαρὺ καθήκον,
μὴ γυρέβεις νὰ σύρῃς στὸν τάφο τὰ κακόμοιρα ὄρφανά.
Φεύγα γιὰτὶ θὰ μᾶς βρυκολακιάσῃς ὅλους. Μὰ θὰ
φύγῃ! Νύχτα ἀναστήθηκε καὶ νύχτα θ' ἀναληφθῇ
τὸ πολὺ σὲ σαράντα μέρες! 'Αλληλούϊα.

'Στὰ 1517 ἓνα καλόγηρος τοῦ Risenach καὶ ἓνας
Schwarzerde μετάρρασαν τὸ Βαγγέλιο 'στὴ Γερμα-
νική. Τὴ βούλλα τοῦ πάπα ὁ λεβέντης καλόγηρος τὴν
ἔκαψε 'στὴ Μητρόπολι, μπρὸς 'στὸν ὄχλο καὶ ἡ φωτιὰ
ἐκαίει ἐγέννησε τὴν 'Αναγέννησιν, θρησκευτικὴ καὶ
πνευματικὴ. Καὶ σὰν θελῇ νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιον κα' 'στὴν
'Ελλάδα ἓνας πατριώτης μου εἶδε μὲ ἐκπληξή του
πῶς ὁ μεσαιῶνας δὲν ἤρθε ἀκόμα 'στὴν 'Ελλάδα.
'Στὴν 'Ελλάδα ἀναστήθηκαν οἱ χρόνοι τοῦ Περικλέους
καὶ ἐκεῖ θέλουμε νὰ σταματήσουμε! ἐτελείωσε.

Μὰ τί ἀντίθεση, Θεέ μου! οἱ ἴδιοι ποὺ πολεμοῦν
γιὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ Βαγγέλιου ποὺ κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ
ἐλληνικὴ (δὲν τοὺς ἐφώτισε φαίνεται καλὰ τὸ "Αἴο
πνέμμα τοὺς ἐβαγγελιστάδες, ἢ θὰ μιλοῦσαν κ' ἀφ-
τοὶ τὴ γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντα ὅπως τὴ μιλάει σή-
μερα ὁ γουρουνομούτρης Ροβеспієρος τῆς ἐπαναστα-
τικῆς μας νεολαίας), οἱ ἴδιοι πολεμοῦν καὶ γιὰ τὴ
γλῶσσαν τοῦ Αἰσχύλου, καὶ οἱ ἴδιοι γιὰ τὴ γλῶσσαν
τοῦ Ξενοφῶντα. Θεέ μου! τί νὰ διαλέξῃ κανένας!

••

Μὰ νὰ μιλήσῃ κανένας γιὰ τὴν 'Ελληνικὴ Παιδείαν.
'Ασ τα κ' εἶμαι δάσκαλος. "Οχι! καλλίτερα θὰ τε-
λειώσω μ' ἓνα δρᾶμά μου ἀγραφο ἀκόμα! (ἔχω κ'
γραμμένον). 'Εποχὴ τοῦ Μεσαιῶνα. ὁ ἥρωάς μου εἶνε
ἓνας καλόγηρος τῶν ἐρημιῶν τῆς Σαχάρας. Μ' ὅλες
τὶς ἀποτροπὲς τῶν συναδέλφων του ἀπορασιζεῖ νὰ μπῇ
'στὸν κόσμον γιὰ νὰ τὸν διορθώσῃ! «'Ηγγικεν ἡ ὥρα
• τ.λ. » Κατέβηκε 'στὴν ἐπαρχία Θεβακίδος. 'Εκεῖ

τὸν φιλεῖ μιά νόστιμη χήρα. 'Ο καλόγηρος ἀντὶς
νὰ κηρύξῃ, ἔκανε ἓνα παιδί μετὰ τὴ χήρα. Μέσα του
ὅμως τὸν ἔρωγε ἡ ἰδέα ὅτι κάποιος κόσμος πλανᾶ-
ται καὶ ἀφτὸ τὸ κατὰλαβε ὅταν ἐγεννήθηκε τὸ παιδί
του. Δὲν χάνει καιρὸ. Τὸ τυλίζει 'στὸ ράσο του καὶ
τρέχει 'στὸ μοναστήρι.

Τὸν εἶδαν ἀπὸ μακριὰ οἱ ἄλλοι καλόγηροι
καὶ μαζέφτηκαν ὅλοι νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν, ἐνῶ ἡ καμ-
πάνα ἐβαρούσε χαρμόσυνα. Γι' ἀπόκριση στὶς ἐρώ-
τησεις τῶν Καλογέρων ἂν ἐδιόρθωσεν τὸν κόσμον, ξε-
τυλίζει τὸ παιδί του ἀπὸ τὸ ράσο καὶ φωνάζει:

«'Αγιοι Πατέρες, ἐβλογηστε τὸν καρπὸ τῆς
Παρακοῆς!» Ρωμιοί, τὸ ρωμιόπουλο, ὁ καρπὸς τῆς
Παρακοῆς τοῦ 'Αρχ. 'Ελλ. Μαναστηριοῦ ἐγέρασε
τυλιγμένος 'στὰ ἐπαναστατικὰ μας ράσα. Μουνου-
χισμένοι καὶ στεῖροι καλόγηροι τοῦ Καθαρῆβοντος 'Ελ-
ληνισμοῦ, βαρᾶτε χαρμόσυνα τὴν καμπάνα. Σκύψτε,
προσκυνήστε! 'Εβλογηστε, 'Εβλογηστε, τὸν βρωμερὸ
καρπὸ τῆς Παρακοῆς.»

Shibin-El-Kom

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΜΑΒΡΟΜΑΤΗΣ

Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

ΤΟΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟ ΑΙΩΝΑ

(Τὸ πρῶτο μᾶθημα ποὺ ἔκαμε ὁ Ψυχαρὴς στὴ Σχολὴ τῶν
ζωντανῶν 'Ανατολικῶν γλωσσῶν. Συνέχεια ἀπὸ τὰ
φύλλα 89 καὶ 90).

'Ο Miller γινώριζε κατὰ βάθος τὴ νέα ἐλληνικὴ,
τὴν ἐλληνικὴ ποὺ σήμερα μιλιέται; Ζητήματα ποῦ
δὲν πρέπει νὰ γιγίχουν. Τὸ βέβαιον εἶναι πῶς ὁ-
σα δημοσίεψε μνημεῖα τῆς μεσαιωνικῆς δημοτικῆς
γλώσσας θὰ μπορούσαν σήμερα νὰ γίνουν κάπως
διαφορετικὰ. 'Ο Miller δὲν εἶνε πολλὴ προσοχὴ
στὴν ἱστορικὴ ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσας. Εἶχε καὶ
κάποιες ἀδυναμίες γιὰ τὴ λεγόμενη καθαρεύουσα.
Γιὰτ' εἶναι πρὸς εὐκολονόητον, καὶ καμιά φορὰ χρειά-
ζεται καὶ λιγότερο κόπο ὅμοια πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιο-
σεβαστοὺς ξένους θὰ προτιμήσουν πάντα γιὰ βιβλία
τοὺς ἀναγνωστικὰς τὶς λατινικὰς μας διατριβὰς, εὐκολώ-
τερες ἀπὸ μιὰ σελίδα τοῦ Anatol France. 'Οπωσδή-
ποτε ὁ Miller εἶχε μιὰ ἐξαιρετὴ συνήθεια στὸ μᾶθημά
του· εἶνε πρὸς ἐξήγησιν ἐφημερίδες. Τὸν καιρὸ κείνο
οἱ ἐφημερίδες γραφόταν ἀττικώτατα. Δὲν πειραζει.
'Η ὀρχή, πάντα σωστή. Νέοι τῆς ἡλικίας σας δὲν
ταιριάζει νὰ τιλύνονται μέσα σὲ σάβανα δὲν ξέρω
ποῖων ἀφηρημένων γραμματικῶν. Πρέπει σὲ κάθε δι-
δασκαλίᾳ, πρὸ πάντων τὴν ἀνώτερη διδασκαλίᾳ, νὰ
προσπαθοῦμε νὰ βλέπουμε τοὺς ἀνθρώπους πίσω ἀπὸ
τὰ βιβλία· πίσω ἀπὸ τὰ τυπογραφικὰ ψηφία εἶναι ἡ
ζωὴ ποὺ πρέπει νὰ ξεσκεπαστῇ. 'Ας διαβάσουμε λοι-
πὸν ἐφημερίδες. Πάμε νὰ κάμουμε τὸν περίπατό μας
στὴν 'Αθήνα ἢ στὰ νησιά. Πάμε νὰ πάρουμε τὴ μα-
στιχὰ μας «στὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος» ἢ κάτου
ἀπὸ κανένα πλατάνι, στὰ χωριά. Θὰ μιλήσουμε μὲ
ἀπλούς. Θὰ ἰδοῦμε πῶς τὶς νοιώθουν τὶς ἐφημερίδες.
Θὰ μάθουμε πράγματα ποὺ μέσα στὸν κόσμον τοῦτο, μο-
νάχα ἓνας 'Ελληνας, γεννημένος 'Ελληνας, μπορεῖ νὰ
σᾶς ξηγήσῃ, 'Ελληνας, ποὺ πέρασε, καθὼς ὅλοι οἱ
'Ελληνες ἀπὸ τὰ καυδιανὰ δίκρανα τῆς καλῆς γλώσ-
σας.

Θὰ παρευρεθοῦμε στὶς χίλιες μύριες μεταμόρφωσεις
τῆς καθαρεύουσας γιὰ νὰ πάρουμε—κι ἀνίσως εἶναι τοῦτο
δυνατὸ—μιὰ σωστὴ ἰδέα γιὰ τὴ δόση τῆς καθαρεύου-
σας ποὺ χρειάζεται νὰ βάζουμε στὰ γράμματά μας,

κάθε φορὰ ποὺ γράφουμε στὸν πρωθυπουργό, ἢ σὲ ὑπουρ-
γὸ—εἶναι κάποια διαφορὰ—σὲ κανένα ψηλὸ ὑποκεί-
μενο, σὲ κανένα παραλὶ ἢ σὲ κανένα φτωχὸ ἀνθρω-
πάκο, σὲ μεγαλέμπορα ἢ σὲ μικρέμπορα, σὲ υπάλληλο
ἢ σὲ ξενοδόχο. Γιὰ τὸν πρωθυπουργό ἡ συνταγὴ εἶναι
ἀπλή· φτάνει νὰ τὸ συντάξουμε τὸ γράμμα μας σὲ
γλῶσσαν ποὺ ποτὲ δὲ μιλήθηκε, ποὺ δὲ μιλιέται, καὶ
ποῦ δὲ θὰ μιληθῇ, ἢ γιὰ νὰ τὰ ποῦμε πρὸς ἄστερα, νάνα-
κατώσουμε' ἐπτήδεια τὰ θὰ καὶ τὰ νὰ μὲ τοὺς μέσους
ἀόριστους. Εἶναι φανερό πῶς σὲ κανένα καιρὸ ἡ ζων-
τανὴ γλῶσσα δὲ γνώρισε παρόμοια ταιριάσματα. Με-
ρικὰ ἀπαρέμφατα μάλιστα θὰ κάνανε καλὰ, μὰ
πάντα σὲ περιστάσεις ὅπως διόλου ἐξαιρετικῆς, γιὰτὶ
στὸ ἴδιο πρόσωπον δὲ μιλεῖ πάντα τὴν ἴδια καθαρεύου-
σα. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά, ἂν κανεὶς ξεγελαστῇ
καὶ μεταχειριστῇ τοὺς παλιωμένους αὐτοὺς τύπους πρὸς
ἓνα ἔμπορον, ὁ ἔμπορος θὰ νομίσῃ πῶς τὸν περιπαίζου-
ν. 'Αλλοῦ, γιὰ νὰ ἐννοηθῇ, καὶ μαζί γιὰ νὰ χρωμα-
τίσῃς καθὼς πρέπει, τὸ λόγο σου, θὰ φτάνῃ νὰ στολί-
σῃς τὰ λόγια σου μὲ τὸ τελικὸ ν, ἀκόμα κι ὅταν οἱ
ἀρχαῖοι δὲν τὸ βάζουν πάντα. Πρὸς τὸν ξενοδόχον γρά-
φεις ὅπως μπορεῖς, φτάνει νὰ τὸν πληρώνης. Εἶναι κ' ἔ-
νας ἄλλος τρόπος νὰ γράφῃς ἐλληνικὰ τὰ γράμματά
σου· οἱ κυρίες, πρὸ πάντων στὴν Πόλιν καὶ στὴν 'Αθή-
να, συχνὰ τότε μεταχειρίζονται· εἶναι νὰ τὰ γράφῃς γαλ-
λικὰ. 'Η καθαρεύουσα τόσο λίγο ἱκανοποιεῖ τὶς πραγ-
ματικὰς ἀνάγκας, ποὺ οἱ ἀνθρώποι τοῦ κόσμου προτι-
μῶν νὰ προστρέχουνε στὰ γαλλικὰ, ἢ καὶ δὲν ἀποκρί-
νονται διόλου. Εἶναι κι ἄλλες δυσκολίες, καινούριες. Οἱ
ὁπαδοὶ τῆς δημοτικῆς πληθαίνουν, γιομάτοι ἐνθουσιασ-
μοῦ ὅλη ἡ νέα λογοτεχνία εἶναι μὲ τὸ μέρος τῆς· ἔχει
μάλιστα καὶ δικὸ της ὄργανον, τὸ «Νουμά», ποὺ καὶ
καὶ τὸνομά του μόνο θυμίζει τὴ σύνεση (1). ἀνίσως
καὶ δὲ γράψετε δημοτικὰ σ' ἓνα δημοτικιστῇ, εἶναι ἱ-
κανὸς νὰ θυμώσῃ. 'Εδῶ καὶ λίγα χρόνια εἶδαν πῶς
ἡ γλῶσσα αὐτὴ περίφημα ταιριάζει στὴν ἀλληλογρα-
φία· τὴ μεταχειρίζονται ὅσο πᾶει καὶ πρὸ πολὺ, καὶ
μὲ τὸν καθένα. 'Αλλοὶ ἀνακατώνουν ὅπως ὅπως τὴ
δημοτικὴ καὶ τὴ λογία, κ' ἔτσι πηδᾶνε στὴν τύχη
ὅλα τὰ σκαλοπάτια τῆς μέσης καθαρεύουσας· γιὰτὶ
ὑπάρχει μέση, αὐστηρὴ καὶ ἀκόμα καὶ ἀνειμένη νη
καθαρεύουσα.

Θᾶχετε ὁδηγὸ δοκιμασμένο, τὸ ἐλπίζω, μέσα στὸν
ἀπέραντον καὶ διασκεδαστικὸν αὐτὸν Λαβύρινθον. 'Η κα-
θαρεύουσα ἔχει τὴν ἀξίωσιν πῶς εἶναι μία, ἐνῶ ἡ ἰδια
εἶναι κομματιασμένη καὶ παρδαλή. 'Ακόμα κ' οἱ καθα-
ρολόγοι τἀναγνωρίζουν αὐτό. (1) Μὰ γενικῶς ὁ κανό-
νας εἶναι πῶς ἡ καθαρεύουσα τὰ δικὰ της λάθη τὰ
ρίχνει στοὺς ἄλλους. Τὰ βάζει μὲ τοὺς αἰῶνες γιὰτὶ
πλουτίσανε τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσαν μὲ ξένες λέξεις ἀ-
νγκατιές, καὶ δὲ στοχάζεται πῶς αὐτὴ γιομάτη εἶναι
ἀπὸ τὰ ξένα, ἀπὸ τοὺς μῆνες ποὺ εἶναι λατινικὰ τὰ
ὀνόματά τους,—ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀπὸ καιρὸ, δὲ λογαριάζ-
εται,—ἴσα μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ λόγου καὶ τὴ φρά-
ση καὶ τὸ νοῦ, ποὺ τὰ δανείζεται ἀπὸ ἄλλες γλώσσες,
ἀνώφελα καὶ βλαβερὰ, ἀφοῦ εἶναι γιὰ ζημίαν τῆς ἐθνι-
κῆς ψυχῆς. Κι ἀπάνουν σ' ὅλα, τὶς λέξεις ποὺ εἶναι
τουρκικὴ ἢ πηγὴ τους, καὶ ποὺ κατακρίνει τὴν πα-
ρουσία τους μέσα στὴν πατροπαράδοτη γλῶσσαν τοῦ πα-

(1) Διευθυντὴς τοῦ ὁ Δ. Π. Ταγκόπουλος. Δὲν εἶναι
ἀπορίας ἄξιο στὴν 'Ελλάδα γιὰ τὸνομα τοῦτο ἑνὸς ρωμαίου
βασιλέως. Γνωστὸ πῶς σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν ποὺ εἶ-
χανε τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι,
ποῦ γι' αὐτοὺς ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Ρώμην, ἀρχινοῦσαν καὶ τὶς
χρονογραφίαις τους μὲ τοὺς ἐφτά βασιλεῖς καὶ μὲ τὸ Ρω-
μύλο. Εἶναι βέβαια ὁ ἀντίπαλος μὲς βυζαντινῆς συνήθειας
στὴν νῆξ 'Ελλάδα.

(2) Κοίτα τοῦ 'Αντρεάδου τὸ ἐξαιρετὸν βιβλίον «'Η γλῶσ-
σα μας» σελ. 42, ποὺ πραγματεύεται τὸ ζήτημα κατὰ βᾶ-
θος κ' ἀπ' ὅλες τοὺς μεριές.

λιού κλέφτη, τις παραδέχεται μια χαρά τις λέξεις αυτές, φτάνει να τις ντύνη με αρχαίους τύπους. Μ' όλα αυτά δεν έχει τίποτε το αρχαίο· η γλώσσα αυτή η άνακτωμένη, η μακαρονική, η μαγειρεμένη με τα ελληνικά όλα των εποχών είναι πολύ κατώτερη από τους λατινικούς στίχους που κάναμε στο γυμνάσιο. Έχει κ' ένα μειγάδι πιά βαρύ· μπορεί κανείς να της δείξη ήσυχα ήσυχα—καθώς και πολλές φορές έγινε τούτο—πώς δεν ανταποκρίνεται μήτε με την ελληνική, μήτε με την εθνική παράδοση. Φοβάμαι, κ' εύχομαι να έχω λάθος, πως δεν είναι σε κατάσταση να άψηφίση την επιστημονική συζήτηση με την ίδια ήσυχία. Το παράδειγμα του Krumbacher, του κρυφαίου τούτου βυζαντινολόγου, και θερμού του φίλου της Ελλάδας, μας το δείχνει· φτάσαν ακόμα και να τον κατηγορήσουν πως πληρώθηκε από τους Ρούσους, πως πουλήθηκε, γιατί άξιωματικά κήρυξε, σε βιβλίο που άφησ' εποχή, την αληθινή ελληνική γλώσσα· όταν κανείς θέλη να πη πως έχει δίκιο, πρέπει και να λογικεύεται, και να δείχνεται κάπως πιο λογικός.

Αν τη γλώσσα αυτή, που ο Krumbacher την είπει μούμια, τη συμπαθούσε κάπως ο Miller, ο Legrand άγαπούσε με όλη του την καρδιά τη γλώσσα του ελληνικού λαού. Και πάντα στην άγάπη του ασάλευτοι. Έκεί που δ' επιμελητής σας σ' έδιδασκε τους κανόνες της δημοτικής, τους ξαναβρίσκατε τους κανόνες εφαρμοσμένους μέσα στα δημοτικά κείμενα που σ' έδωκε διαλέγε ο καθηγητής σας, προτιμώντας τα από τ' άλλα. Έτσι στη Γαλλία, καθώς και στη Γερμανία, καθώς και σ' όλο τον επιστημονικό κόσμο, η δημοτική—ή φυσική—γλώσσα, άγαπημένη δ' από τους πρώτους «Αθηναίους», έξακολουθούσε να άνορθώνεται.

Η γενική αυτή άναγνώριση έπρεπε να κάμει να το συλλογιστούνε στην Ελλάδα. Είναι άποδειγμένο σήμερα πως η γλώσσα αυτή είναι φιλολογικό όργανο για κάθε τι. Η δημοτική γλώσσα, που ήταν άλλοτε περιφρονημένη, έξωρισμένη, και που για χίλια δυο την κατηγορούσαν, άναστυλάνεται καθαρή από κάθε κρίμα, άθωα, προστάτιστα, γιατί και η αύχη της είναι δαμένη με το θρίαμβο του Ελληνισμού και της Ίδέας. Πάντα ήρε και πάντα θάβρη, για να την υπερασπιστούνε, στη Σχολή, τη δικαιοσύνη και την αλήθεια. Την αλήθεια ο Legrand άγαπούσε να τη λέη στους Έλληνες, που δεν τους καλοφαινονταν πάντα να την ακούσουν. Τους την έλεγε καμιά φορά τραχιά, γιατί είτανε αληθινός φιλέλληνας· δεν άξίζ' η άγάπη, παρά σαν ξέρης τα ψεγάδια εκείνου που άγαπής. Ο Legrand τότε γνώριζε από τα ταξίδια του τον άξιοχόμαστο αυτό λαό, και πίστευε στο μέλλον του. Κι αν καμιά φορά ξεμύτιζε κάποιον εφωρία στα λόγια του, πάλε κρατούσε και σ' αυτή η στοργή.

Δε μπορεί πιά να σ' μιλήσω σήμερα για το Legrand καθώς θάβηλα, να σ' άναφέρω (για τη ζωή του, δύσκολη συχνά και κοπιαστική, να σ' μιλήσω για τη γενναία του την εργασία, και για τα όρατά της άποτελέσματα που τη στεφανώσανε. Μόνο δυο λόγια έχω έδω να πω για να χαρακτηρίσω το δάσκαλο τούτο το δραστήριο, παράπλευρα με τους προκατόχους του. Ο Legrand παραδόθηκε όλος στη νέα ελληνική, χωρίς να καταγίνη με την αρχαία ελληνική, όσο και οι προκατόχοί του. Τα έργα που δυσκολομέτρητα δημοσίεψε όλα μας είναι άναγκαιότατα στις μελέτες μας, κι ως μ' αν είναι όλα πρωτότυπη εργασία. Η μεγαλόπρεπή του «Ελληνική Βιβλιογραφία» έχει μέσα της γραμματικά κείμενα μεγάλης άξιας. Όλη την ώραία του ζωή, στη μοναξιά εργάτης, την ξόδεψε χτίζοντας, μέσα στη νέα μας πολιτεία όχι ένα μ' πολλά παλάτια, που θα μένουν.

Αυτή είν' άπάνου κατου η εικόνα, κύριοι, για τη

σπουδή της νέας Ελληνικής στη Γαλλία, το 19 αιώνα. Πιο πολύ δειγμένη, παρά τελειωμένη. Φρόντισα πιο πολύ για τα σχετικά με τη Σχολή, κι άφησα πολλά. Δεν έβαλα στη θέση που τους πρέπει κάποιους εργάτες έξαιρετικούς, σαν το Buchon. Δεν είπα τι χρωσάει η νέα Ελληνική σε έργα σαν τη «Βυζαντινή σιγίλλιογραφία» του Schlumberger ή στις άπάνου κατου σύγχρονες έπιγραφές που δημοσίεψε ο έξοχος αρχαιολόγος Millet. Δε σταμάτησα σε έργα της Σχολής των Ανώτερων Σπουδών, καθώς είναι οι «Κλαυθμοί Φιλίππου του Σολιταρίου» του άββα Auvray, ή η «Μελέτη για την Ελληνική γλώσσα της Καινής Διαθήκης» του άββα Viteau, γιατί η Καινή Διαθήκη, και καμιά φορά και η Παλαιά ακόμα, έχουνε να κάμουν με τη νέα Ελληνική. Δεν άνόφερα τη λατινική διατριβή του Lafosca de, και σε άλλο κύκλο ιδεών, το «Νεώτερο Ελληνικό Θέατρο» του Bourdon. Ίσως και να λησμονήσα κ' εργάτες πιο ταπεινούς, σαν το Blancard, και άλλους. Μ' έρω πάντων άμείλησα να σ' ήμειλώω τη θέση της ελληνικής εκεί που γειτονούνε τα σύνορά της με τη λατινή, με τη γαλλική, με τις άνατολικές γλώσσες. Οι ελληνικές έπιγραφές της ρωμαϊκής εποχής μας είναι πολύ σημαντικές· μας έδωκε μερικές άπ' αυτές ο κ. Heron de Villefosse, όπου φαίνεται πως οι Έλληνες έξελληνίζαν όνόματά λατινικά, καθώς και τώρα έξελληνίζουν όνόματά ξένα. Όσα παρατήρησε ο Gaston Paris για το βυζαντινό μυθιστόρημα και το μέρος που έπαιξε στη Δύση, και ο Dermesteter για τις ελληνικές λέξεις τις σημειωμένες με έβραϊκά της ταλμουδικής, κάποιες έτυμολογίες του Thomas, όλα αυτά δουλέψανε για τις μελέτες μας. Ο P. Meyer στη «Revue critique» έγραφε βιβλιοκρισίες, καθαρά βλέποντας και ξετάζοντας το γλωσσικό ζήτημα. Ο Breal τώρα τελευταία έκαμε μια έκδρομή ίσα μέσα στον κύκλο της νέας ελληνικής γλώσσας. Από το 1846 ο Renan άφιέρωσ' ένα του φυλλάδιο στο ζήτημα της προφοράς της Ελληνικής. Τέλος ένα άρθρο του Hartwig Derenbourg, τα δανείσματα από την ελληνική, άραδιασμένα πλούσια από τον Barbier de Meynard στο λεξικό του της Τουρκικής γλώσσας, κάποιον φωτεινό παραλληλισμό μεταξύ των σημειωμένων γλωσσών και του μεταγενέστερου ελληνισμού, από τον Clermont Ganneau, όλα αυτά έπρεπε να βολθούνε καθώς τους πρέπει, σε μια πιο τελεία εξέταση.

Μ' έρω και με τη γοργή αυτή ματιά που ρίξαμε, άξίζει να είμαστε περήφανοι για την πρόοδο που έκαμε στον τόπο μας η σπουδή της νέας ελληνικής γλώσσας. Βλέπετε σε τούτες τις μελέτες την υπεροχή της Σχολής. Τις μελέτες μας αυτές δε θα τις άφίσουμε να παραστρατίσουν από τον καλό δρόμο που μπήκανε. Θα τις άγαπήσετε, καθώς τις άγαπήσανε όλοι σας οι δάσκαλοι. Μάλιστα θα σ' ζητούσα και κάποιον ένθουσιασμό να βάλετε· θα σ' ζητούσα και κάποιον πάθος. Το πάθος είναι το προζύμι στα σοβαρά και στα στοχαστικά έργα. Χωρίς αυτό, τίποτε δεν άξίζει τον κόπο να επιχειρήση κανείς, και τίποτε δε μένει. Το όνομα, κι ο νους ο ίδιος της Σχολής, σ' δίνουν την όρμη για τις εργασίες τις γόνιμες. Πλατεία πνοή ζωής τη ζωντάνευε από τα πρώτα χρόνια της· η πνοή αυτή μας άνυψώνει ακόμα, μας φέρνει προς το μεγάλο κόσμο· πρώτα πρώτα στο κατώφλι της Ανατολής μας περιμένει η Ελλάδα, η άκριβή μου άγαπημένη Ελλάδα, που έργο της είναι τον πολιτισμό να φέρη στη Μεσόγειο· έπειτα η Ανατολή και η Άκρα—Ανατολή, που θα σ' γνωρίση και μ' αυτές η Σχολή, και που θα σ' πλατύνουν τη σκέψη, με τους άπέραντους ούρανους που μπροστά σας θάνοίζουν.

Μετάφραση Κ. Π.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΥΣΗ

Ο φίλος κ. Τάκης Κονόρθος είχε την καλωσύνη να μ' έδωκε ένα γράμμα του Καμπύση, το τελευταίο ίσως που έγραψε ο ποιητής του «Δαχτυλιδίου της Μάννας», γιατί ύστερ' από λίγο πέθανε.

Ο κ. Κονόρθος τον είχε ρωτήσει τότε γιατί μέσα σε δράμα γραμμένο στη δημοτική, είχε βάλει τρεις στίχους του Αίσχύλου, κι' ο Καμπύσης άπαντώντας του έστειλε το ακόλουθο γράμμα:

Αθήνα—25—10—901

Άγαπητέ κύριε Κονόρθε.

Με πολλή μου χαρά έλαβα το γράμμα σας, και σ' ευχαριστώ πολύ που βρίσκετε κάπιο θέλητρο στο ταπεινό μου το έργο, ώστε να περνάτε λίγες ώρες όχι πλ ηκτικές. Ο «Αργήγιανος» είνε πράγματι γραμμένος—ίσως να φρονώ, γιατί είνε το τελευταίο μου έργο που έδημοσίεψα κι' επομένος ακόμα δεν τον έμ-πούχτισα—σε γλώσσα ουσιαστικώτερα δημοτική από τ' άλλα μου έργα. Κι' όταν έφτασα στο στίχο «Νύξ άτιμοπενθής κ.τ.λ.» πριν τον γράψω ήρθε στο στόμα μου και μου έφάνη δημοτικός, δηλαδή καλλιτεχνικά τόσο άρμονικός, ώστε ναν τους άφίσω και τους τρεις άμετάδλητους και να μ' αν κάμω άλλους δικούς μου. Γιατί θα γνωρίζετε πως οι στίχοι αυτοί είνε του Αίσχύλου στις «Ευμένιδες». Ω! Πόσο τέριαξαν μέσα στη δημοτική γλώσσα!

• Πάντα πρόθυμος
ΓΙΑΝΗΣ Α. ΚΑΜΠΥΣΗΣ

ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ Η ΨΕΥΔΟΛΟΓΓΙΝΟΣ

Δωδεκάτη έπεσόλον έσχ' άγοράων
ΙΛ. Β, 275.

Σ' ένα του άρθρο (*) στη Wochenschrift fuer Klassische Philologie ο καθηγητής Χατζιδάκης μ' έλεε τ' άκόλουθα κατά τη μετάφραση που φάνηκε στο *Αστυ των 5 του Χριστού 1903.

«Αλλ' ήδη κατά το 1893 ο κρίων (δηλαδή του λόγου του ο Χατζιδάκης) συνέστησε διαρρή-δην και θερμότατα εις τους νέους ποιητάς και διηγηματογράφους τον ευγενέστατον τύπον της ηγλώσσης (γρ. γλωσσικόν τύπον) της συνηθείας, τ. έ. «την υπό των κυριών ήμων (δηλαδή ουχι την υπό ξένων κυριών) εν ταίς άθηναϊκαίς αϊθούσαις (δηλαδή, ουχι εν Κωνσταντινουπόλει, ουδ' εν τοίς ρκοιτώσι ή έστιατορίοις (**)) όμιλουμένην.»

Είναι άρρώστια άφτή, παλιά άρρώστια, των δασκάλων της Ρωμισούνης το να φαντάζονται πως γραμματικός και λογογνώμονας είναι άπαραλλαχτο το ίδιο πράμα. Και δεν είναι λοιπόν παράξενο, αν ο

(*) Στο άρθρο άφτό θα ξαναγυρίσουμε.

(**) Άφτό το έήγησε στο Παιπιστήμιο ο Μιστριώτης, πως σε άλλη γλώσσα μιλεί στην κρεβοτοκάμαρη και τρα-πεζαρία και σ' άλλη στον περίπατο (κι' υποθέτω, στη σά-λα). Μαζί με τη γλώσσα μ' έήγησε πως άλλάζει και ρούχα, τρώγοντας και πλαγιάζοντας με τη ρόμπα του. Και μιλώντας για ρούχα ο Χατζιδάκης σ. 52 της τηλεφτάας του φυλλάδας κηρύχνει με κάπιο καμάρι πως έχει διό φορε-σιές, μια σχολιανή και μια καθημερινή, και πως φαίνεται χαριτωμένος και με τις διό. «Έχουμε δυο ένδύματα, το ημην έορτάσιμον, το δε καθημερινόν, φέρομεν άμφοτερα ημετά χάριτος και άρεσκόμεθα τούτοις (sic)» Το Θεουκυδίδη θέλησε να κάνει μ' άφτά τα λόγια ο κ' Χατζιδάκης, σ' αν πούμε κολιός και κολιός κι' άπ' το ίδιο θαρέλι. Καλύ-τερα το κατάφερε ο φίλος του Αίσώπου με τη λεοντή.